

Usporedba hrvatskih online medija i liberalnog medijskog modela na primjeru novinarskog pristupa hrvatskoj nogometnoj sceni

Grabar, Nikola

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University North / Sveučilište Sjever**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:122:072151>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

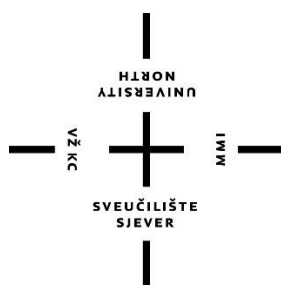
Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-27**

Repository / Repozitorij:

[University North Digital Repository](#)

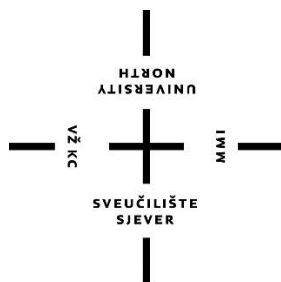
**Sveučilište
Sjever**

Završni rad br. 119/NOV/2018

**Usporedba hrvatskih *online* medija i liberalnog medijskog
modela na primjeru novinarskog pristupa hrvatskoj
nogometnoj sceni**

Nikola Grabar, 1069/336

Koprivnica, rujan 2018. godine

Sveučilište Sjever

Odjel za novinarstvo

Završni rad br. 119/NOV/2018

Usporedba hrvatskih *online* medija i liberalnog medijskog modela na primjeru novinarskog pristupa hrvatskoj nogometnoj sceni

Student

Nikola Grabar, 1069/336

Mentorica

Irena Radej Miličić, doc.dr.sc.

Koprivnica, rujan 2018. godine

Predgovor

Sportom se bavim gotovo cijeli svoj život i mogu bez zadržke reći kako je to moja prva prava ljubav. Nogomet još uvijek aktivno igram i pratim svakodnevno, a upravo je to i bio poticaj upisa novinarskog studija.

Često me pogađaju komentari mnogih kako sportsko novinarstvo nije ozbiljno i kako hrvatska scena ne posjeduje kvalitetne sportske novinare. Potaknut time, odlučio sam se za temu kojom bih želio dokazati suprotno, odnosno pokušati prikazati kako toliko osporavana hrvatska sportska, prije svega nogometna, novinarska scena ne odskače mnogo, ako i uopće, od nekih koje se smatraju primjerima za sve ostale.

Također, zahvalio bih profesorici i mentorici Ireni Radej Miličić na strpljenju i potpori pri odabiru teme od samog početka, ali i na mnogim zanimljivim predavanjima tijekom proteklih triju godina, što je također imalo snažan utjecaj na moje novinarsko oblikovanje.

Zahvalio bih i roditeljima koji od samih početaka mog školovanja stoje čvrsto uz mene i ne dopuštaju mi da odustanem od svojih snova.

Sažetak

Masovni mediji pojava su bez koje je današnji svijet nezamisliv. Stjepan Malović (2014: 69) govori kako nastaje problem kada se masovne medije izjednačava s masovnim komuniciranjem, pri čemu potonji pojam opisuje kao isporučivanje informacija većem broju publike, dok masovne medije vidi kao oblike komuniciranja koji dosežu brojnu publiku. Sve u svemu, masovni mediji neizostavni su segment suvremenog društva, a njihov utjecaj iznimno je snažan.

U takvu skupinu medija pripadaju i *online* mediji, koji su već uvelike nadjačali tradicionalne medije poput novina. Njihova dostupnost svakome i u bilo koje vrijeme svakako je najveća prednost. Također, *online* novinarstvo nešto je čime se gotovo svatko zainteresiran može baviti. Neke od najvećih prednosti *online* novinarstva svakako su povezanost, multimedijalnost i interaktivnost.

Nadalje, možda i najspecifičnijom granom novinarstva može se nazvati sportsko novinarstvo, a tu specifičnost potkrepljuje i misao američkog sportskog novinara Billa Simmonsa (<https://www.nytimes.com/2005/11/20/fashion/sundaystyles/that-sports-guy-thrives-online.html>, prev. N.G.) koji govori kako sportski novinari ne mogu biti objektivni jer su i oni sami navijači. Također, druga mišljenja govore kako je sportsko novinarstvo možda i najjasnije određeno od svih novinarskih grana, a Malović (2005: 305) kaže da tajna ovog novinarskog žanra leži i u opijenosti sportom onih koji o njemu pišu.

Ipak, strast i opijenost nekom tematikom nisu – i nikada ne smiju postati – razlozi izbjegavanja etičkih i profesionalnih standarda. Novinarstvo općenito posjeduje veliku moć utjecaja na publiku, no to može tek uz potrebnu slobodu i u povoljnim društvenim uvjetima. Svaki novinar, bez obzira na područje kojim se bavi, dužan je pridržavati se određenih profesionalnih standarda. Mnoga su mišljenja oko njihove podjele, no Malović (2005) ih jednostavno određuje kao istinitost, poštenje, točnost, uravnoteženost i nepristranost.

Unatoč jasnim standardima i etičkim načelima kojih bi se svaki novinar trebao držati, europska medijska scena pokazuje da to nije uvijek tako. Europski medijski prostor tema je koja svakako zaslužuje zasebni rad. Ukratko, Europa je podijeljena na četiri medijska modela (Terzis 2008: 1). Pritom se sjevernoatlantski ili liberalni, kojem pripadaju i Sjedinjene Američke Države i Kanada, i sjevernoeuropski ili demokratski korporativistički smatraju primjerima dobre, a mediteranski i istočnoeuropski ili postkomunistički primjerima loše profesionalne prakse. Zanimljiva je pozicija Hrvatske koja političkim i društvenim nasljeđem pripada istočnoeuropskom, no posjeduje i primjese mediteranskog modela.

U konačnici, primjeri liberalnog modela i hrvatskih *online* medija pokazuju kako novinarski pristup hrvatskoj nogometnoj sceni ukazuje na brojne sličnosti, odnosno pokazuje kako hrvatska

sportska novinarska scena ne odstupa mnogo od one koju mnogi stručnjaci vide kao glavnim primjerom izrazite profesionalnosti.

Ključne riječi: sportsko novinarstvo, mediji, *online* novinarstvo, europski medijski prostor, liberalni medijski model, nogomet.

Sadržaj

1.	Uvod.....	1
2.	Masovni mediji	2
2.1.	<i>Online</i> novinarstvo	3
3.	Sportsko novinarstvo	5
4.	Novinarska etika	7
4.1.	Društvena uloga medija.....	7
4.2.	Sloboda medija	8
4.3.	Profesionalni novinarski standardi	9
5.	Europski medijski prostor	14
5.1.	Sjevernoatlantski ili liberalni medijski model.....	15
5.2.	Slučaj Hrvatske	16
6.	Primjeri i usporedba	18
6.1.	Luka Modrić	18
6.2.	Hrvatska nogometna reprezentacija	21
6.3.	Zdravko Mamić	21
7.	Analiza sadržaja	23
8.	Zaključak.....	24
9.	Literatura.....	25
10.	Popis slika	27

1. Uvod

Priloženi rad bavi se usporedbom liberalnog medijskog modela i hrvatskih *online* portala na primjeru novinarskog pristupa hrvatskoj nogometnoj sceni, s ciljem dokazivanja kako ipak ne postoji velika razlika, ako je uopće i ima, između radova medija koji pripadaju modelu koji je smatran primjerom dobre prakse i onih na suprotnoj strani spektra.

Zbog jezične barijere odabran je upravo liberalni medijski model koji čine anglosaksonske zemlje, a hrvatski *online* mediji u naslovu nisu svrstani ni u jedan model jer se Hrvatska nalazi u svojevrsnoj sivoj zoni kada je u pitanju europski medijski prostor. To je ujedno i radna pretpostavka ovog rada koju ću nastojati opovrgnuti ili dokazati na primjerima.

Rad se može podijeliti u dva dijela. Prvi je orijentiran na teorijsko objašnjenje osnovnih i pojmova važnih za ovaj rad. Tako se, prije svega, govori općenito o masovnim medijima, s obzirom da oni čine bazu rada, kao i o *online* novinarstvu jer je ono svima i u bilo koje vrijeme dostupno. Također, zasebno poglavlje posvećeno je sportskom novinarstvu i problematici vezanoj uz ovu specifičnu granu novinarstva. Potom je mnogo prostora posvećeno etičkoj sferi novinarstva, a posebno profesionalnim standardima. Pritom su mišljenja Stjepana Malovića poslužila kao oslonac i orijentir za konačnu analizu, no, prije toga je još objašnjen i europski medijski prostor, njegove posebnosti, kao i posebno nekoliko njegovih modela. Prije svega, liberalni ili sjevernoatlantski, ali i dva koja se isprepliću na prostoru Hrvatske. Riječ je o mediteranskom i istočnoeuropskom ili postkomunističkom modelu. Drugi dio rada posvećen je primjerima, usporedbi i analizi, a korišteni su istaknuti *online* mediji obaju strana.

Usporedba je provedena na trenutno najpolariziranijim osobama hrvatskog nogometa, Luki Modriću i Zdravku Mamiću, ali i na primjeru Hrvatske nogometne reprezentacije, posebno zbog nedavnog uspjeha na Svjetskom nogometnom prvenstvu.

Iako je zbog najraširenijeg tumačenja u literaturi europskog medijskog prostora logično zaključiti kako se hrvatski mediji ne mogu nositi s onima koji pripadaju liberalnom modelu, rezultati ovoga rada bili su pomalo neočekivani. Čini se kako sportska strana hrvatskih medija ne bježi od odgovornosti i traganja za istinom.

2. Masovni mediji

Pojam masovnih medija nešto je što se može čuti svakodnevno. Naziv je već odavno prešao u svakodnevni govor, no mnogi još uvijek ne znaju kako ga točno definirati, ali ni što točno označava. Masovni mediji neizbježna su tema novinarske problematike, a može se reći kako su i temelj današnjeg novinarstva.

Prije odlaska u detaljnije razrade, valjalo bi definirati pojam masovnih medija, ali i razriješiti jedan problem. Stjepan Malović u knjizi *Masovno komuniciranje* govori kako se taj problem očituje u izjednačavanju masovnih medija s masovnim komuniciranjem te dodaje kako ti pojmovi „nisu i ne mogu biti sinonimi“. (Malović 2014: 69). Nadalje, masovno komuniciranje definira kao „isporučivanje informacija brojnoj publici putem tiskanih i elektroničkih medija“, dok za masovne medije kaže kako su oblici „komuniciranja koji dosežu brojnu publiku“. (Malović 2014: 69)

S ovom jednostavnom definicijom masovnih medija slaže se i *Hrvatska enciklopedija*, ističući kako su to „sredstva masovnog priopćivanja, skupni naziv za komunikacijska sredstva, sredstva javnog priopćivanja i ustanove koje djeluju na velik broj čitatelja, slušatelja i gledatelja.“ (<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=39312>)

Zanimljivo je stajalište *Encyclopaediae Britannice* koja masovne medije vidi i kao „paralelni obrazovni sustav koji pruža pogled u svijet i objašnjava kako društvo funkcionira, najčešće u zabavnom obliku i sistematizacijom koja doseže širu publiku od službenog školstva.“ (<https://www.britannica.com/topic/education/Alternative-forms-of-education#ref1034387>, prev. N.G.)

No, ostaje pitanje što uopće spada u masovne medije. Malović u knjizi *Masovno komuniciranje* navodi definiciju Shirley Biagi u kojoj se pod masovne medije svrstavaju novine, magazini, radio, televizija, filmovi, nosači zvuka, knjige i Internet, uz napomenu kako je glavni cilj masovnih medija, ponajprije u Americi, financijski uspjeh. „Nije to samo teorijsko razglabanje jer sasvim drugačije govorimo o medijima koji samo informiraju negoli o medijima koji nas i zabavljaju, ali koji snagom svoje poruke, moćnim izrazom i velikom gledanošću bitno utječu na društvo u cjelini, ali i na pojedince.“ (Malović 2014: 71)

U konačnici, autor u istoj knjizi zaključuje kako su masovni mediji važan segment suvremenog društva, „a njihova moć i utjecaj bitno mijenjaju odnose snaga u društvu. Globalne medijske korporacije i njihovi vlasnici postali su *decision makeri*, čija riječ može uzdrmati čak i najjače vlade i najutjecajnije moćnike.“ (Malović 2014: 75)

2.1. *Online* novinarstvo

Kao što je do sada prikazano, masovni mediji oni su mediji koji dosežu brojnu publiku, a vjerojatno nijedan medij na toj razini nema utjecaj kao *online* mediji. *Online* portali već neko vrijeme naveliko zamjenjuju tiskane medije, ili ih barem guraju u stranu. Glavna odlika ovih medija njihova je dostupnost, ali prije svega i činjenica da su većinom besplatni. Jednim klikom na računalo ili pritiskom prsta na mobilnom uređaju, korisnik na raspolaganju ima sve najvažnije događaje iz svijeta. Pojava takvih medija iznjedrila je, naravno, i *online* novinarstvo, sve popularniji oblik novinarstva.

Mato Brautović u knjizi *Online novinarstvo* *online* medije definira kao „web stranice kojima je svrha informiranje korisnika, i to neovisno o tome radi li se o informativno-političkom, zabavnom ili nekom drugom sadržaju te neovisno o tome radi li se o digitalnom izdanju klasičnih medija ili o novom mediju. Pritom one ostvaruju masmedijski učinak ili imaju potencijal za njegovo ostvarivanje“ (Brautović 2011: 13), dok za *online* novinarstvo opisuje kao „prezentiranje novosti na World Wide Webu ili drugim internetskim servisima, što uključuje novosti koje nude tradicionalne novinske organizacije (npr. novine, televizijske stranice i mreže, magazini...) te netradicionalni izvori, kao internetski provajderi (npr. *America Online*, T-com...), elektronički oglasni prostori, web magazini i diskusijske liste.“ (Brautović 2011: 15)

Neupitno je kako tehnološki razvoj utječe na sve razine društva, a samim time i na svakog pojedinca posebno. Sakriti se ne mogu ni brojne profesije, pa tako ni novinarstvo. „Takve promjene uvjetovane su i zahtjevima za multitasking novinarima sposobnim za kompletnu produkciju vijesti u sadržajnom i tehnološkom smislu. *Online* novinarstvo redefinira samu bit novinarstva, ali i vijesti kao osnovnog oblika.“ (Stamenković 2015: 854)

Brautović prepoznaje šest karakteristika interneta koje ga čine privlačnim. Prvo navodi neposrednost, karakteristiku „koja omogućuje da se događaj ili predmet što više približi korisniku“, stavljajući pritom korisnika u središte zbivanja, što ostavlja dojam intimnosti između medija, događaja i korisnika. Sljedeća je karakteristika interaktivnost, koju autor opisuje kao interakciju dviju ili više osoba koje računalo koriste za međusobnu komunikaciju ili interakciju korisnika s računalom samim. Treća karakteristika koristi se „za prezentaciju teksta, grafičkih priloga, videa, animacija i zvukova na integrirani način“, a riječ je o multimedijalnosti. Važna je i nelinearnost, odnosno „pohrana i prikaz informacija u posebnom rasporedu ili slijedu“, što se u internetskom okruženju očituje u preuzimanju željenih informacija bez potrebe pregledavanja cijelog sadržaja. Na to se nadovezuje i karakteristika povezivanja poveznicama, što „omogućuje povezivanje informacija, riječi, ideja i fotografija s dijelovima teksta ili s fotografijama koje se nalaze unutar nekog dokumenta ili pak povezivanje sadržaja između različitih web stranica na

inernetu. Posljednja istaknuta karakteristika jest arhiviranost, „mogućnost pohranjivanja i ponovnog prikazivanja velikih količina informacija (podataka).“ (Brautović 2011: 44-50)

Online novinarstvo iznimno je brzo zavlдалo novinarskim svijetom, a za sobom, kao i sve pojave, donijelo dobre i loše strane. Jedna od dobrih sigurno je veća mogućnost informiranja, ali i, prije svega, brzog informiranja, što za sobom ipak povlači pitanje vjerodostojnosti. Ponekad se brzina stavlja ispred provjere pa brojne informacije u *online* medijima možda i nisu nužno točne.

3. Sportsko novinarstvo

Kao što i naslov rada kaže, temelj analize bit će hrvatska nogometna scena, što znači kako se radi o sportskoj temi pa je u središtu pažnje i sportsko novinarstvo. Različita mišljenja vladaju kada se priča o toj novinarskoj kategoriji, no, jedno koje je uglavnom ustaljeno sportsko novinarstvo izdvaja kao jednu posebnu granu, a samim time i podložnu posebnim analizama.

Poznati američki sportski novinar i kolumnist Bill Simmons još je 2005. godine govorio kako sportski novinari ne mogu biti objektivni, jer ipak su i oni sami navijači. (<https://www.nytimes.com/2005/11/20/fashion/sundaystyles/that-sports-guy-thrives-online.html>, prev. N.G.) Takvom mišljenju u prilog ide i stav Gordane Tkalec (2014: 20), koja govori kako subjektivnosti pogoduje i upotreba žargonizama. Dodaje da se njima želi istaknuti osobni stil, a nastoji se i privući mlađa publika, stvoriti ležerno ozračje, a u konačnici publicistički stil približiti razgovornome.

Zanimljivo je mišljenje Ivana Novaka koji u knjizi *Sportski marketing i industrija sporta* sport izjednačuje s medijem. „U kontekstu općeg pristupa, sport kao medij je moguće definirati i kao medij tj. sredinu u kojoj se nešto ili netko nalazi, obitava i predstavlja ukupnost uvjeta u kojima se obitava ili djeluje. (...) najzornije je predočiti si primjer nekog sportskog spektakla u nekom vremenskom periodu i smjestiti pasivnog sudionika u uvjete tog spektakla. Nesporno je kako se pasivni sudionik (neposredni gledatelj) kakvog sportskog događaja nalazi i obitava u određenim, čak posebnim uvjetima. Također, nije sporno da na temelju podražaja koje prima tj. različitih informacija, djeluje na sebi svojstven način.“ (Novak 2006: 84-85)

Dakle, može se zaključiti kako sport ima još snažniji utjecaj kada ga se usporedi s medijima. Mediji su ti koji upravljaju javnim mijenjem, a sport je uglavnom smatran zabavom ili razonodom. No, čini se kako je i mnogo više od toga, samo što ljudi toga i nisu svjesni.

Kako onda objasniti sportsko novinarstvo? Malović jednostavno ističe kako je „sportsko novinarstvo specifično po mnogočemu i od svih vrsta područnog novinarstva najbolje je definirano i jasno ograničeno. Sport je područje kojem masovni mediji posvećuju golemu pozornost. Gotovo nijedno područje nema toliko specijaliziranih izdanja, od dnevnih novina, radijskih i televizijskih postaja, do posebnih kanala, emisija, revija, časopisa, a o broju rubrika i novinara da i ne govorimo.“ (Malović 2005: 306)

Isti autor govori i kako su se neki od najboljih stranih i domaćih autora u jednom periodu svoje karijere okušali u ovoj vrsti novinarstva. Lista uključuje Ernesta Hemingwaya, Normana Mailera i Veselka Tenžeru. (Malović 2005: 306)

„Sportski novinari su vrlo dobro organizirani i vode računa o profesionalnim pitanjima, kao što su stručno osposobljavanje, razvijanje specifičnosti sportskog novinarstva i etika sportskog

novinarstva.“ (Malović 2005: 306). Iako ova izjava odaje dojam profesionalnosti svih sportskih novinara, ne slaže se s ranijom izjavom Amerikanca Simmonsa, dok ga Lynette Sheridan Burns ipak podupire. „Suvremenom je novinaru izazov pronaći način da premosti često sukobljena profesionalna, komercijalna i etička stajališta u vezi s pronalaženjem i prezentacijom vijesti, istodobno prihvaćajući percepciju novinarstva kao profesije s istaknutom društvenom ulogom. To je složen posao - pokušati zadovoljiti urednika, poslodavca, sebe i cijelu publiku.“ (Burns 2009: 8)

Ipak, Malović i Simmons u nečemu se i slažu. Malović govori kako je tajna sportskog novinarstva možda i ta opijenost sportom jer sportski novinari „žive životom sporta ili kluba koji prate“ (Malović 2005: 305) ili, kako je Simmons rekao opisujući tradicionalne sportske novinare i kolumniste, „glavna stvar koju sam primijetio bila je kako nitko od njih ne piše o stvarima o kojima pričam s prijateljima (...) Nikada nisam razumio zašto ne uživaju u svom poslu. Čudno je ostaviti svoju strast na vratima.“ (<https://www.nytimes.com/2005/11/20/fashion/sundaystyles/that-sports-guy-thrives-online.html>, prev. N.G.)

Iako se i sportski novinari trebaju držati poznatih novinarskih standarda, kako profesionalnih, tako i etičkih, čini se kako su bolje prihvaćeni oni koji se pokušavaju približiti svojoj publici i živjeti sport.

Vrijedi istaknuti i članak britanskog *Sports Journalists' Associationa*, naslovljen *How objective is our journalism*, u kojem se govori kako je *entertainment* stekao snažniju ulogu od novinarskih vrijednosti. Također, ističe se kako su osobna mišljenja postala važnija od stručnih analiza. (<https://www.sportsjournalists.co.uk/sports-digest/how-objective-is-our-journalism/>)

U novije vrijeme društvene su mreže pojava koja sportsko novinarstvo od ostalih grana novinarstva razdvaja možda i više od ičega. Posebno je to istaknuto u Sjedinjenim Američkim Državama gdje sportski novinari nerijetko koriste *Twitter* i slične platforme kako bi što brže informirali svoju publiku. Riječ je o kratkim vijestima od svega, ponekad, i nekoliko riječi, a neki od novinara koji se koriste takvim metodama postali su takozvani *insideri*, što znači da pojedini klubovi ili ligaške organizacije upravo njima, kao ljudima od povjerenja, prosljeđuju najnovije informacije kako bi ih oni na svoj način razglasili.

4. Novinarska etika

Pitanje etike jedno je od najvažnijih životnih pitanja. Svaki pojedinac svakog se dana susreće s odlukama čije rješenje ovisi o vlastitim etičkim ili moralnim vrijednostima. No, često su takve vrijednosti unaprijed nametnute, što ne znači da se svatko s njima mora slagati, ali gotovo uvijek služe kako bi se zaštitila nečija prava, nečiji interesi i slično.

Kao i svaka profesija, tako i novinarstvo posjeduje određeni kodeks ponašanja, određeni skup etičkih pravila kojih se svaki novinar dužan pridržavati, iako posao ponekad pruža nezavidne moralne dvojbe. Malović, Ricchiardi i Vilović (1998: 17) govore kako „novinar ima pravo i mogućnost donošenja značajnih odluka. Hoće li snimiti stravičnu fotografiju mrtvog čovjeka ubijenog u krvavom nasilju? Urednici mogu odlučiti hoće li objaviti važnu informaciju koju javnost svakako treba znati iako utjecajni vladini dužnosnici zahtijevaju da ostane pod velom tajne. Ponekad, novinar izvještava o događajima koji će podjednako naljutiti i čitatelje i oglašivače, pa će time nauditi gospodarskom probitku svog medija.“

Donositi odluke kada se novinari nalaze u sivoj zoni nije nimalo jednostavno, a „novinari u cijelom svijetu žele se suočiti s problemom usprkos zbunjenosti koja vlada.“ (Malović, Ricchiardi i Vilović 1998: 18).

Malović, Ricchiardi i Vilović (1998) ozbiljnije su se suočili s problemima etike u novinarstvu i kažu kako se svatko tko je u toj profesiji proveo duže vrijeme suočavao s etičkim dilemama. Također, navode kako takve dileme dovode do pitanja „što zaista znači kada kažemo „učini to etički“?“ (1998: 18)

Prije daljnje razrade, vrijedilo bi istaknuti konkretnu definiciju etike. Za potrebe ovog rada iskoristit će se mišljenje američkog teoretičara novinarstva Conrada Finka, koje su u svojoj knjizi naveli i Malović, Ricchiardi i Vilović (1998). Fink kaže kako je etika „sustav načela, moral ili kodeks ponašanja. To su vrijednosti i životna pravila što su ih prihvatili pojedinci i skupine koje traže putokaze u ljudskom ponašanju i ono što je dobro ili loše, pravo ili krivo.“ (1998: 18)

Fink u definiciji etiku izjednačava s moralom, a s time se slaže i Malović (2005), govoreći kako je to sustav vrijednosti koji neki pojedinac prihvaća. Također, kaže kako je moral važan za društvene odnose, „a novinari bez morala ne traju dugo.“ (2005: 88)

4.1. Društvena uloga medija

Moć medija iznimno je snažna. Mediji danas mogu silno utjecati na svijet i društvo, a Malović (2005) navodi definiciju koja masovne medije opisuje kao živčani sustav društva i

informativni kanal koji ne prestaje. Nadalje, govori i kako mnogi medije vide kao četvrtu vlast, koja stoji uz bok zakonodavnoj, izvršnoj i sudskoj, no ima i onih koji medije nazivaju sedmom silom. „Novinari ponekad nisu ni svjesni koliko moć imaju i kako je mogu zlorabiti.“ (Malović 2005: 53)

Novinari svojim svakodnevnim radom utječu na javno mnijenje, što je samo još jedan u dugom nizu razloga zbog kojih istinost zauzima prvo mjesto na mnogim listama novinarskih standarda. Naravno, mediji nemaju apsolutnu moć, već društvenu odgovornost, što znači da „trebaju služiti i pojedincu i društvu, a ako to ne čine, tada ljudi imaju pravo poduzeti mjere protiv njih.“ (Malović 2005: 54)

Malović pitanje društvene uloge medija u knjizi *Osnove novinarstva* u konačnici svodi na nekoliko jednostavnih rečenica. Govori kako „mediji mogu ostvariti višestruko pozitivnu ulogu u razvoju nekog društva, zemlje ili kad obavještavaju o nekim bitnim novinama u životu. Medijske kampanje su jedan od načina kojima se mijenjaju navike ljudi. Njihov rezultat je teško dokaziv, nikada nije odmah mjerljiv, a učinci uvijek dolaze poslije. Pa ipak, danas je teško zamisliti akciju kojom se nešto želi promijeniti, a da se pritom ne koriste masovni mediji.“ (2005: 55)

4.2. Sloboda medija

Sloboda medija usko je povezana s novinarskom etikom i društvenom ulogom medija. Razni politički sustavi imaju drugačije vizije medija pa tako i njihove slobode. I dok su novinari na jednoj strani svijeta pod potpunom kontrolom vladajućeg režima, oni na suprotnoj polutci imaju odriježene ruke u svom radu, ili se tako barem čini.

Stjepan Malović u knjizi *Medijski prijepori* jedan od paragrafa pod poglavljem naslovljenim *Sloboda medija: Postoji li recept?* počinje rečenicom „Sloboda medija ima visoku cijenu.“ (2004: 59) U nastavku kaže kako novinari slobodu plaćaju smrću, zatvorskim kaznama, bijegom, otkazom i sličnim posljedicama, što ukazuje na ozbiljnost i pomalo zastrašujuću prirodu ove pojave. „Sloboda medija traži stalnu brigu. Nema bolje zaštite od stalnog upozoravanja na svako narušavanje medijskih sloboda, na bilo kakav pokušaj ugrožavanja sloboda govora, prijetnji novinarima ili pokušaj da se novinare spriječi u objavljivanju istine.“ (Malović 2004: 59)

Kao što je rečeno u uvodu u ovo poglavlje, sloboda medija usko je povezana s novinarskom etikom, a s time se slažu i Malović, Ricchiardi i Vilović, koji govore kako je sloboda medija ustvari „preduvjet bez kojeg se etika novinarstva teško može ostvariti.“ (1998: 27)

Takva misao je logična, a vjerojatno i jedina ispravna. Nemoguće je zamisliti novinara koji svoj posao odrađuje prema etičkim normama, prema smjernicama koje mu zadaje njegov moral,

a koji je istovremeno na bilo koji način cenzuriran ili trpi neku vrstu opresije, odnosno, nije slobodan u svome poslu.

Malović, Ricchiardi i Vilović spominju i neprofesionalnu pojavu koja traje već duže vrijeme, a tiče se objavljivanja informacija koje nisu potvrđene iz barem dva nezavisna izvora, već osnovane na tek jednom anonimnom izvoru. „Erozija etičkih načela izravno ugrožava slobodu medija, a sve pod utjecajem nezadržive komercijalizacije medija.“ (1998: 28) Dakle, vidljivo je kako i etička načela mogu biti preduvjet slobodi medija. Razni vanjski čimbenici mogu utjecati na etičke standarde pojedinih novinara, medija ili medijskih kuća, što utječe na njihovu slobodu i ponaša se kao svojevrsni regulator.

4.3. Profesionalni novinarski standardi

„Je li moguće da novinar, osoba vrlo izraženih stajališta i svjetonazora, koja stalno istupa u javnosti, izbjegne subjektivnost?“, pita Malović. (2005: 17)

Problem subjektivnosti jedan je od glavnih u svijetu svakog novinara. Ponekad je teško osjećaje i vlastita stajališta ostaviti po strani, no profesija upravo to zahtijeva. Profesionalnost novinara često je u današnje vrijeme manje važna, što izaziva nepovjerenje publike i zanemarivanje standarda kojih bi se, u idealnim uvjetima, trebalo pridržavati. Malović novinare naziva veoma utjecajnim ljudima i govori kako je njihova zadaća razotkriti negativnosti kako bi javnost mogla znati što rade centri moći, vlade, političari i ostali. „Malo je struka koje imaju takvu moć djelovanja u javnosti i koje nose tako mnogo odgovornosti.“ (2005: 15)

Ipak, ta toliko spominjana odgovornost biva često zanemarena, a „svatko, doslovce svatko, može ušetati u redakciju i postati novinar (...) S jedne strane imamo golemu moć masovnih medija i novinara, a s druge tako važne i osjetljive poslove dajemo mladim, neiskusnim, a možda i nesposobnim pojedincima.“ (2005: 16)

U današnjem ubrzanom i sverastućem svijetu, kako digitalnom, tako i fizičkom, postavlja se pitanje postoje li uopće profesionalni standardi i, ako da, koji su? U ovom radu koristit će se Malovićeva podjela koju izlaže u knjizi *Osnove novinarstva*, no prije nego se krene u njenu detaljniju analizu, vrijedi istaknuti kako isti autor navodi kako je moderno novinarstvo „prihvatilo pojam poštenja umjesto objektivnosti“ (2005: 17), što objašnjava davanjem jednakog vremena objema stranama i prikupljanjem što više informacija, pod stalnim pritiskom „nerazumno kratkih rokova.“ (2005: 17)

Dakle, moderni novinari i dalje teže objektivnosti, iako je to ponekad teško ostvariv pojam. Ipak, pomno se držeći pojedinih profesionalnih standarda, i to je moguće, a to su, prema Maloviću (2005), istinitost, poštenje, točnost, uravnoteženost i nepristranost.

Kao što autor i sam navodi, „istina nema alternative“, a „vijest je ili istinita ili nije vijest.“ (Malović 2005: 19)

Točne definicije istinitosti nema, jer se ona podrazumijeva i temelj je demokratskog odlučivanja. Shodno tome, uloga novinara obavijestiti je javnost o onome što se dogodilo, bez ikakvog mijenjanja događaja. Mnogi se autori stoga pitaju je li uopće potrebno davati istinitosti previše, ili uopće, prostora, s obzirom da predstavlja nešto urođeno ovoj profesiji. Kao što navodi Malović, „možda odgovor leži u nasljedstvu“, misleći pritom na korijene novinarstva shvaćenog u propagandnom smislu. (2005: 19)

Možda i glavna uloga istinitosti leži u njenoj moći obrane protiv tužbi. „Novinar ne bi smio objaviti ništa što ne može obraniti na sudu“, no pritom bi trebao biti vrlo oprezan jer „istina nije jednoznačna i teško ju je odrediti“ jer prenošenje događaja kako se uistinu dogodio može biti „vrlo teško ili gotovo nemoguće.“ (Malović 2005: 21)

Drugi od pet spomenutih standarda jest poštenje, odnosno pokušaj sagledavanja događaja sa svih stajališta. Potrebno je priliku za komentar i gledište pružiti i oštećenom i onome koji je ošteti. „Poštenje je temelj vjerodostojnosti novinarova izvještaja. Ako čitatelj, slušatelj ili gledatelj uoči nepoštenje, on gubi povjerenje u novinara i medij koji je to objavio.“ (Malović 2005: 25)

Ukoliko neki medij prenese nedovoljnu ispitanu informaciju koju mu je pružio jedan od inače pouzdanih izvora (Malović za primjer daje Hrvatski autoklub ili policiju), publika neće izgubiti povjerenje u taj izvor, već u medij i njihove novinare koji nisu ispunili svoju zadaću, odnosno zanemarili su standard profesionalnosti.

Kao što je ranije u ovom poglavlju navedeno, poštenje postaje važnije od objektivnosti. Dakle, što to uistinu znači za novinare i način izvještavanja? Misli li se ipak na isto, no uz korištenje različitog pojma?

Malović navodi mišljenja drugih autora koji kažu kako „potpunu objektivnost (...) ne može ostvariti čak ni robot, jer i iza robota postoji mozak koji ga je stvorio. Vijesti su prikupili, napisali, uredili i distribuirali ljudi, od kojih svi imaju vlastite ideje, osjećaje, stajališta, mišljenja i predrasude. Ti ljudi pokušavaju čiste savjesti odraditi ono što nazivamo činjenicama.“ (2005: 26)

Nadalje, u knjizi se govori kako američki novinari i dalje dvoje između uporabe pojmova objektivnosti i poštenja, misleći kako objektivnost počinje „gubiti aureolu“ i ograničavati novinarske slobode, dok poštenje kao temeljno načelo ističu brojne velike medijske kuće. (2005: 27)

Malović navodi primjer *The Washington Posta* i njihove definicije poštenja, koja je podijeljena na četiri točke, a glasi ovako:

- „Nijedan izvještaj nije pošten ako izostavlja činjenice važne za razumijevanje događaja. Dakle, poštenje uključuje cjelovitost.“
- „Nijedan izvještaj nije pošten ako sadržava u biti nevažne informacije na štetu važnih činjenica. Dakle, poštenje uključuje primjerenost (relevantnost).“
- „Nijedan izvještaj nije pošten ako namjerno ili nenamjerno navodi ili čak zavodi čitatelja na pogrešan zaključak. Dakle, poštenje uključuje iskrenost prema čitatelju.“
- „Nijedan izvještaj nije pošten ako novinar skriva svoja opredjeljenja ili emocije iza pejorativnih riječi kao što su „odbijanje“, „unatoč svemu“, „moramo priznati“, „nesagledive posljedice“. Dakle, poštenje uključuje jasnoću izraza umjesto fraziranja.“ (2005: 27-28)

Kraća verzija ove definicije mogla bi glasiti kako je poštenost ustvari cjelovitost, primjerenost, iskrenost prema čitatelju i korištenje jasnih izraza, ne skrivajući pritom vlastite emocije, što je zanimljiva teza u borbi, ili možda samo prividnoj borbi, između objektivnosti i poštenja.

Također, „poštenje novinara uključuje i strogo izbjegavanje svake koristi, pogotovo materijalne.“ (Malović 2005: 29)

Uz istinu i poštenje, vijest mora biti i točna, no, „ništa lakše nego pogriješiti.“ (Malović 2005: 31) Najčešće pogreške događaju se kod pisanja imena, ali probleme novinarima nerijetko zadaju i funkcije ili titule.

Kada je u pitanju točnost, teoretičari ne dvoje mnogo, kao i u slučaju istinitosti. Malović spominje izjavu Josepha Pulitzera, „Točnost, točnost, točnost.“ (2005: 32), a govori i kako je vijest kroz povijest mijenjala definicije, ali komponenta točnosti uvijek je bila temelj.

Sljedeći standard prema Malovićevoj podjeli jest uravnoteženost, odnosno „prikazivanje svih strana u sukobu ili događaju“ (2005: 37), a važnost prikazivanja svih strana očituje se i u tome što je medijima „sukob mnogo zanimljivija tema nego sklad i slaganje, ljepota uravnoteženog uspjeha i idiličan život.“ (2005: 39)

Malović navodi jednostavne primjere nepoštivanja uravnoteženosti, a novinari se s takvim problemima susreću svakodnevno. Nerijetko koriste tek jedan, naoko vjerodostojan, izvor, misleći pritom kako su ostale informacije nevažne. Također, spominje se kako je neuravnoteženost iznimno popularna za vrijeme bilo kakvih političkih izbora, to jest, za vrijeme predizbornog izvještavanja. Stoga se spominje razmišljanje Melvina Menchera koji kaže kako je ravnoteža „moralna obveza i ne može se mjeriti štopericom ili metrom.“ (Malović 2005: 39)

Posljednji od pet spomenutih standarda jest nepristranost, što Malović u svojoj knjizi vrlo jednostavno opisuje. „Novinar se u izvještavanju ne bi smio svrstati ni na koju stranu. Izvještaj

treba prikazati događaj onako kako se dogodio, bez obzira na osobne sklonosti novinara, koji, dakako, svoja stajališta može objaviti u komentaru, ali nikako u vijesti.“ (2005: 42)

Naizgled jednostavna komponenta novinarstva, no „nepristranost se često tumači i kao sklonost, naklonost“ (Malović 2005: 42), što dolazi u sukob s objektivnošću. Nadalje, „novinari bi se trebali osloboditi svojih sklonosti, a to je istodobno i željena kategorija.“ (Malović, 2005: 42) Malović ovakve komplicirane izjave pokušava pojednostaviti izjednačavanjem nepristranosti i poštenja, posebno u smislu praćenja političkih i društvenih tema. Dakle, zadatak je novinara biti pošten prema svim sudionicima događaja, što označava nepristranost. Potrebno je ispitati sve strane, a ukoliko jedna nije dostupna, važno je istaknuti u izvještaju kako se pokušalo stupiti u kontakt. Autor je istaknuo i BBC-jevo stajalište koje glasi kako je nepristranost „najvažnija vrijednost i nijedan dio programa nije izuzet od poštovanja nepristranosti. Ona zahtijeva da proizvođač i program pokazuju otvorenost, poštenje i poštovanje istine.“ (2005: 45)

S obzirom na spomen nepristranosti, tako će i ovaj rad prikazati i jednu drugu stranu na kraju ovog poglavlja. U knjizi *Etika novinarstva* spominje se Munchenska deklaracija koju su 1971. godine usvojili predstavnici udruženja novinara zemalja Europske zajednice, Švicarske i Austrije, kao i više međunarodnih organizacija. Deklaracija donosi devet dužnosti koje su osnovne za svakog novinara u njegovu radu.

Preambula Deklaracije počinje rečenicama: „Pravo na informaciju, na slobodu izražavanja i na kritiku jedno je od osnovnih prava svakog ljudskog bića. Iz toga prava javnosti da spoznaje činjenice proizlazi i cjelina obveza i prava novinara.“ (Malović, Ricchiardi i Vilović 1998: 186)

Dužnosti su novinara prema Munchenskoj deklaraciji sljedeće:

- „da poštuje istinu i pravo publike da je sazna bez obzira na to kakve bi mogle biti posljedice za njega osobno
- da brani slobodu informiranja, komentiranja i kritike
- da objavljuje samo informacije čiji mu je izvor poznat, odnosno da ih popratni nužnim ogradama, da ne prikriva informacije od bitnog značenja i da ne mijenja sadržaj tekstova i dokumenata
- da se ne koristi nelojalnim ili nelegitimnim metodama da bi se domogao informacije, fotografija ili dokumenata
- da poštuje privatni život osoba
- da ispravi svaku informaciju koja se pokaže netočnom
- da čuva profesionalnu tajnu i da ne otkriva izvor informacija koje je dobio u povjerenju

- da ne miješa zvanje novinara i ono reklamera ili propagandista, da ne prihvaća nikakav nalog - bio on izravan ili posredan - od oglašivača
- da odbacuje sve pritiske i da direktive prima samo od za to nadležnih osoba u samoj redakciji.“ (Malović, Ricchiardi i Vilović 1998: 186-187)

Dakle, nakon izlaganja dvaju podjela novinarskih standarda i dužnosti kojih se svaki pripadnik novinarske profesije treba pridržavati, može se vidjeti kako obje podjele sadrže neke jednake pojmove. Prevladavaju istina, poštenje, i točnost, ali i pravo na informaciju, što se ne prikazuje nužno tim riječima u prvoj, Malovićevoj, podjeli, no može se zaključiti preko nepristranosti i poštenosti. Važno je za spomenuti kako nijedan od standarda ne može stajati zasebno i biti jedina stavka koja čini temelj izvještavanja. Temelj je zazidan od svih standarda zajedno, kao i, u slučaju Deklaracije, od svih dužnosti zajedno. Novinar ne može biti pošten, a pristran, pisati istinito, a biti netočan, i slično. Novinarski standardi postoje kako bi se težilo profesionalnosti, a samim time i uspješnosti profesije. Standardi vrijede za sva polja novinarstva. Jednako se trebaju ponašati novinari koji se bave politikom i oni koji su posvećeni sportu. Dakako, svako područje posjeduje svoje posebne čari, ali temelj je jednak za svako od njih.

5. Europski medijski prostor

Nakon iznošenja osnovnih teorijskih spoznaja o masovnim medijima i *online* novinarstvu, pa o sportskom novinarstvu i u konačnici o etičnosti i profesionalnim standardima u novinarstvu, red je došao na problematiku koja se spominje u naslovu ovoga rada. Liberalni medijski model, ili sjevernoatlantski, jedan je od četiriju modela koji se javljaju na europskom prostoru, točnije, u europskom medijskom prostoru. Zajedno sa sjevernoeuropskim modelom, liberalni je primjer dobre prakse, a vidjevši iz imena, može se zaključiti kako Hrvatska ne pripada nijednom od dva spomenuta, no o slučaju Hrvatske više će riječi biti kasnije. Uz sjevernoatlantski ili liberalni i sjevernoeuropski ili demokratski korporativistički model, Europom se još prožimaju i mediteranski i istočnoeuropski medijski model. (Terzis 2008: 1)

Slika 1. Karta Europe s naznačenom pripadnošću medijskim modelima

Kao što je vidljivo na Slici 1., medijska slika Europe izuzetno je razjedinjena. Plavim linijama podcrtane su zemlje koje pripadaju liberalnom modelu (uz Sjedinjene Američke Države i Kanadu), crne linije nalaze se ispod imena država koje čine sjevernoeuropski, a zelene ispod onih koje čine mediteranski model, dok su crvenom bojom podcrtane članice istočnoeuropskog modela (uz Gruziju, Armeniju, Azerbajdžan i neke azijske zemlje koje su srodne političkim nasljeđem). Hrvatska je obilježena sivom bojom jer se, kada je u pitanju europski medijski prostor, i nalazi u takozvanoj sivoj zoni, na granici dvaju modela, no, kao što je već naznačeno, tome će biti posvećeno jedno od sljedećih poglavlja.

Nadalje, u kontekstu europskog medijskog prostora može se pričati o dvije velike razdjelnice. Europa se tako, gledajući medije, može podijeliti na sjever i jug te zapad i istok. Gledajući razdjelnicu sjever i jug, misli se prije svega na upravljački sustav, odnosno na dobro upravljanje kada su u pitanju društveni i politički život zemalja koje pripadaju liberalnom i sjevernoeuropskom modelu i loše u mediteranskom i istočnoeuropskom modelu. Zapad i istok odijeljeni su više prema društveno-političkoj situaciji. Gledajući kartu na Slici 1., jasno je vidljiva granica zapada i istoka i prolazi središtem kontinenta, a čine ju geografske granice Njemačke i Poljske, Njemačke i Češke, Austrije i Češke, Austrije i Slovačke, Austrije i Mađarske, Austrije i Slovenije, te Italije i Slovenije. Naravno, ova granica gotovo u potpunosti odgovara nekadašnjoj „željeznoj zavjesi“ koja je od kraja Drugog svjetskog rata pa sve do 1990. godine dijelila Europu na dva politička bloka. Istočnoeuropske zemlje stajale su uz bok Sovjetskom savezu pa tako istočnoeuropski medijski model nosi još i naziv postkomunistički.

Odatle i proizlazi problem Hrvatske. Iako je političko nasljeđe svrstava u istočnoeuropski model, geografija je vuče i prema mediteranskom. Dojam je kako je Hrvatska poprimila obilježja obaju modela.

5.1. Sjevernoatlantski ili liberalni medijski model

Sjevernoatlantski ili liberalni medijski model spominje se kao najpovoljniji za profesionalni razvoj novinarske profesije, najpoželjniji za lokalnu i širu zajednicu i idealan za model liberalnih demokracija. Naravno, samim time smatran je i primjerom dobre prakse, zajedno sa sjevernoeuropskim ili demokratskim korporativističkim modelom.

Ovaj model naziva se još i angloameričkim modelom masovnih medija, a jedini je koji je kao takav analiziran u studijama i istraživanjima. Kao što je i ranije naznačeno, čine ga zemlje Ujedinjenog kraljevstva, Irska, Sjedinjene Američke Države i Kanada, no model ima i značajne poveznice s nekim europskim kontinentalnim medijima. Ukratko, u zemljama koje pripadaju

liberalnom medijskom modelu uloga medija je snažna, uloga države relativno mala, a novinarstvo odlikuju snažan i čvrst profesionalizam te dominantan izvještajni stil.

Temelji modela postavljeni su još u 19. stoljeću, ranim i intenzivnim razvojem komercijalno održivog novinstva. Novine su postale neovisni i snažni poslovni sustavi, a njihov snažan utjecaj nije se smanjio ni pojavom televizije sredinom dvadesetog stoljeća, iako je tiraža očekivano pala. Takvi novinski sustavi utjecali su na snažan razvoj *fact-centred* diskursa, stila izvješćivanja temeljenog na činjenicama, a posljedica toga bio je i naglasak na pisanju vijesti, a ne komentara i političke retorike.

Također, zemlje liberalnog modela specifične su i po zasebnim profesionalnim zajednicama ili društvenim aktivnostima s vrijednosnim sustavom i vlastitim standardima dobre prakse, a novinarski profesionalizam sa značajnom je autonomijom ukorijenjen u ideologiju javne službe.

Uloga države u ovim je zemljama relativno mala, za razliku od uloga tržišta i privatnog sektora. Zanimljiva je Velika Britanija koja nema pisani ustav, no uloga slobodnih medija čvrsto je, kao kulturna tradicija, ukorijenjena u tamošnji parlamentarizam, dok je u Sjedinjenim Američkim Državama uloga slobodnih medija ipak zagwarantirana ustavom. Neki od primjera dobre prakse u Velikoj Britaniji jesu *The Economist*, *The Guardian*, *The Times* i *BBC*, dok se s druge strane Atlantskog oceana mogu izdvojiti *The New York Times*, *The Boston Globe* i *The Washington Post*, među ostalima.

Dakle, pretpostavka je kako se mediji koji pripadaju ovom modelu pridržavaju profesionalnih novinarskih standarda. U potpoglavlju 4.3. istaknuti su točnost, istinitost, poštenje, nepristranost i uravnoteženost, što znači kako liberalni mediji inzistiraju na provjeri svojih informacija, davanju prilike svim stranama, pisanju samo onoga što mogu i argumentirati i potpunoj objektivnosti.

5.2. Slučaj Hrvatske

Kao što je već rečeno, pozicija Hrvatske u kontekstu europskog medijskog prostora nije sasvim jasna. Lako se može pretpostaviti kako zbog svog kulturnog i političkog nasljeđa Hrvatska pripada istočnoeuropskom ili postkomunističkom medijskom modelu, što je i uvelike i točno, neke karakteristike vežu je i za mediteranski model. Kako bi situacija bila jasnija, potrebno je opisati oba modela.

Slika 1. vjerno prikazuje kako istočnoeuropski dio zauzima najveću površinu Europe, što je i razumljivo, uzevši u obzir „odrastanje“ mnogih manjih zemalja pod budnim okom Sovjetskog saveza. Već spomenuto postkomunističko nasljeđe tako dijele zemlje srednje Europe, zemlje istočnog i zapadnog Balkana (među njima i Hrvatska), južnokavkaske zemlje, pa čak i neke

srednjoazijske zemlje (Kazahstan, Kirgistan, Tadžikistan, Turkmenistan, Uzbekistan) i Mongolija. Za usporedbu, zemlje koje čine mediteranski model, kako i ime govori, imaju izlaz na more i dio su Mediterana. Takvom opisu Hrvatska i odgovara. Poveznice ovih dvaju modela svakako su kasna demokratizacija, kasni razvoj liberalnih institucija, kasna modernizacija i industrijalizacija i politički klijentelizam, odnosno prodiranje politike u društvene sustave. Naravno, sve su to posljedice proizašle iz kultura koje favoriziraju snažnu ulogu države.

Nadalje, oba modela karakterizira politički paralelizam u javnim servisima. Postoje primjeri i u istočnoeuropskom i u mediteranskom modelu delegiranja članova regulatornih tijela i upravnih odbora javnih servisa iz vlastitih parlamenta ili vlada. Hrvatska je također jedna od takvih zemalja. Tako upravni odbor javnog medijskog servisa zapravo postaje produžena ruka vladajuće stranke ili koalicije. Takva kultura dovodi do pojave „odvjetničkog novinarstva“, za razliku od *fact-centred* diskursa u liberalnom modelu. Radi se o prevlasti komentara nauštrb izvješćivanja baziranog na činjenicama.

Dakle, riječ je o medijskim modelima ograničenog profesionalizma, isprepletenima klijentelizmom i politizacijom medijskih servisa. Nedostaje monitoriranje političkih kretanja, kao i olakšavanje demokratskih djelatnosti. Također, nedostatna je i suradnja s nadzornim društvenim tijelima, ali i kritičnosti. Novinari se često nalaze u odvjetničkim, praktički propagandnim (kao HRT) ili progoniteljskim (kao Index.hr), a ne u ulogama nadzornika ili čuvara.

Zbog svoje političke i društvene povijesti Hrvatska ipak više pripada istočnoeuropskom modelu, uz primjese mediteranskog, no, pripadnost ijednome od tih modela nije pohvalna, s obzirom da su ova dva modela primjeri loše novinarske prakse. A vlada li u hrvatskom novinarstvu, točnije, u hrvatskom sportskom novinarstvu, iznimno loša praksa, pokušat će se razjasniti u sljedeća dva poglavlja.

6. Primjeri i usporedba

Nakon kratkog prikaza liberalnog, mediteranskog i istočnoeuropskog medijskog modela, naslov ovog rada postao je jasniji.

Pretpostavka je kako se mediji koji pripadaju liberalnom modelu drže ranije spomenutih profesionalnih načela. I u nastavku rada koristit će se Malovićeve podjela na istinitost, točnost, poštenje, nepristranost i uravnoteženost. Istovremeno, pretpostavka je kako se hrvatski mediji, kao pripadnici istočnoeuropskog i djelomično mediteranskog modela, istih standarda ne pridržavaju, ili barem ne svih.

Prikazat će se po četiri primjera tekstova iz *online* medija, kako iz liberalnih, tako i hrvatskih portala. Kao što i naslov rada kaže, tema je hrvatska nogometna scena. Primjeri će biti podijeljeni na tri tematske cjeline, Luku Modrića, Hrvatsku nogometnu reprezentaciju i Zdravka Mamića. U slučajevima Modrića i reprezentacije, primjeri su izabrani po načelu relevantnosti, s obzirom na nedavno odigrano Svjetsko nogometno prvenstvo, dok dva primjera o Zdravku Mamiću prikazuju jedan od njegovih najranijih ispada (2007. godina) i posljednje u nizu suđenja (2018. godina).

Kako bi usporedba bila što vjernija, tekstovi obaju modela bavit će se istim temama, a usporedbi se pristupa s hipotezom kako su mediji liberalnog modela profesionalniji u svome pristupu obradi sadržaja nego hrvatski. No, mogući su možda i neočekivani rezultati, uzevši u obzir sportsku tematiku koja ne bi trebala biti podložna političkim ili nekim drugim utjecajima, ali i pojavu liberalnih portala na hrvatskoj sceni u posljednje vrijeme. Prije svega, misli se pritom na sve popularniji Telesport koji je prihvatio način rada brojnih američkih srodnih portala koji se zasnivaju na detaljnoj analizi, a ne samo na subjektivnim komentarima.

Dakle, usporedba i analiza vodit će se prema spomenutim profesionalnim standardima, ali i korištenom žanru obrade sadržaja i opremi teksta.

Portali koji će biti zastupljeni u prikazu tekstova liberalnog modela bit će britanski *The Guardian* i *BBC* te američki *The New York Times* i *Bleacher Report*. Hrvatske portale zastupat će Index.hr, N1, Telesport i Sportske novosti.

6.1. Luka Modrić

Prvi primjer bit će posvećen kapetanu Hrvatske nogometne reprezentacije Luki Modriću, koji je na već spomenutom Svjetskom prvenstvu bio proglašen najboljim igračem. Istom temom pozabavili su se *The Guardianov* Barney Ronay i Telesportov Mihovil Topić. Oba autora napisala su kolumne, a i naslovi su veoma slični. Ronay piše „Modrićeve nadmoć: zašto bi

hrvatski dragulj trebao osvojiti zlatnu loptu“ (https://www.theguardian.com/football/2018/jul/14/luka-modric-worlds-greatest-croatia-france-world-cup-final?CMP=fb_gu, prev. N.G.), dok Topić kaže „Pravda za Modrića“, uz podnaslov „Zašto mislim da Luka zaslužuje dobiti Ballon d'Or.“ (<https://telesport.telegram.hr/analize/pravda-za-modrica/>)

Odmah u naslovu vidljiva je subjektivnost u Topićevu pristupu, što je možda i odraz Simmonsova stava prikazanog u trećem poglavlju, kada govori da su i novinari navijači. Ipak, ni Ronay nije pobjegao od subjektivnosti. U jednom paragrafu svoga teksta opisao je kako je to gledati Modrića kada ima „svoj dan“, što je i prikazano na slici 2.

Watching Modric on a good day is like being drawn into a slow-building piece of music, not something with a snappy intro or a thunder of percussion at the start; but something absorbing and rhythmical and clipped, where suddenly the parts start to chime together, the phrases to expand and repeat and find deeper melodies until you can't imagine wanting to listen to anything else.

Slika 2. *The Guardian*ov autor Barney Roney opisuje igre Luke Modrića

S obzirom da se radi o kolumnama, subjektivnom žanru, profesionalni standardi lagano se zaobilaze, odnosno, ne primjenjuju se strogo. Oba su teksta isprepletana točnim i istinitim podacima, a najupitniji od pet ranije spomenutih standarda bila bi nepristranost. Tekstovi su namijenjeni promociji Luke Modrića i objašnjavanju zašto bi on trebao dobiti nagradu za najboljeg svjetskog nogometaša, stoga se nikome drugome ni ne daje prilika, što je kod ovakvog žanra i razumljivo. Ipak, oba su autora poštena i prema nekim drugim nogometašima koji su pružali odlične igre pa ne izostavljaju njihov doprinos, stoga se može zaključiti kako tekstovi, iako izravno hvale Modrića, posjeduju određenu dozu uravnoteženosti.

Prvi primjer pokazuje dva gotovo ista teksta. Obraduju istu temu i pristupaju joj na vrlo sličan način. Zaključak je kako bi Telesportov tekst bez problema mogao stajati na *The Guardianu* i obratno, što pobija hipotezu o snažnijoj profesionalnosti kod liberalnih medija.

Drugi primjer vezan uz Luku Modrića tiče se njegova transfera iz zagrebačkog Dinama u engleski Tottenham, odnosno uvjeta u kojima se odvijao. Glavni je lik uz njega i Zdravko Mamić, kojeg američki *Bleacher Report* naziva Modrićevim mentorom, a u članku naslovljenom „Luka Modrić, njegov mentor i slučaj lažnog svjedočenja koji je podijelio Hrvatsku“ (<https://bleacherreport.com/articles/2765532-luka-modric-his-mentor-and-the-perjury-case-that-has-divided-croatia>, prev N.G.) govori se upravo o njihovim potezima za koje se nije smjelo doznati. Tekst na istu temu može se pronaći i u Sportskim novostima, no tamo se radi tek o proširenoj vijesti. Glavni hrvatski sportski portal nije se baš namučio kako bi ovaj važan slučaj

za hrvatski nogomet obradio detaljno i predano. Vijest Sportskih novosti naslovljena je „PODIGNUTA OPTUŽNICA PROTIV KAPETANA HRVATSKE REPREZENTACIJE Luka Modrić optužen zbog lažnog svjedočenja na suđenju Zdravku Mamiću.“ (<https://sportske.jutarnji.hr/nogomet/nogomet-mix/podignuta-optuznica-protiv-kapetana-hrvatske-reprezentacije-luka-modric-optuzen-zbog-laznog-svjedocenja-na-sudenju-zdravku-mamicu/7087587/>) No, ovom temom zavidno se pozabavio autor *Bleacher Reporta* Richard Fitzpatrick. S obzirom da iznosi brojne podatke, ne iznosi vlastito mišljenje i vidljivo je kako je iscrpno istražio materiju, može se reći kako se radi o članku, žanru koji se često naziva i temom. Odmah u prvih nekoliko paragrafa vidljivo je kako se Fitzpatrick služi mnogim izvorima, kao što je i prikazano na Slici 3. Takav trend nastavio se do kraja teksta.

Slika 3. Richard Fitzpatrick u svome članku o Luki Modriću koristi mnogo izvora

Nadalje, autor koristi i izjave nekoliko osoba. Uz Luku Modrića i Zdravka Mamića, u tekstu se mnogo puta spominje i ime Dee Redžić, urednice sportske rubrike Index.hr-a, koju je, kako se navodi *Bleacher Report* sam kontaktirao, s obzirom mnogo godina i sama prati slučajeve Zdravka Mamića i Luke Modrića. Također, na kraju teksta stoji i izjava španjolskog sportskog novinara Juanme Truebe, stoga što Modrić igra u španjolskom Real Madridu.

Fitzpatrickov tekst za *Bleacher Report* odgovara svim kriterijima profesionalnog novinarstva koje je istaknuo Malović. Obiluje točnim podacima prenesenim iz mnogih izvora, što potvrđuje

uravnoteženost i točnost, a ujedno je prilika za stavove pružena objema stranama, i optuženoj (Modrić i Mamić) i onoj koja optužuje (Redžić kao predstavnicu hrvatskog društva). Može se reći kako se radi o tekstu koji je ogledni primjer liberalnog medijskog modela, ali i vrlo dobro odrađenog istraživačkog posla. S druge strane, vijest sa Sportskih novosti pruža tek najvažniju informaciju, onu da je Modrić optužen za lažno svjedočenje, što se može isčitati već i iz naslova. Također, navedena je i kratka Mamićeva izjava i dio teksta iz optužnice. Dojam je kako su Sportske novosti mogle učiniti i više.

6.2. Hrvatska nogometna reprezentacija

Sličan primjer onom prvom vezanom za Luku Modrića može se uočiti u tekstovima *The New York Timesa* i N1. I dok N1 (<http://hr.n1info.com/a317083/Vijesti/Hrvatska-na-vrhuncu-Vatreni-u-Moskvi-igraju-za-povijest.html>) daje osvrt, uz primjese eseja, kao najavu finala Svjetskog prvenstva, podsjećajući na put Hrvatske nogometne reprezentacije do završne utakmice, tekst američkog *The New York Timesa* pruža kolumnistički prikaz, to jest, divljenje izvedbama Hrvatske, autora Roryja Smitha. Ipak, Smith pruža i izjave nekolicine hrvatskih nogometaša, ali i pogled samo s jedne, njihove, strane. S obzirom da je Hrvatska finale igrala protiv objektivno mnogo moćnije Francuske, Smith je odmah naslovom pokazao kako Hrvatsku vidi kao autsajdera, no vjeruje kako hrvatski nogometaši imaju „the Look of a Champion.“ (<https://www.nytimes.com/2018/07/15/sports/world-cup/croatia-france-world-cup-final.html>)

Oba teksta najavljuju finale Svjetskog prvenstva, no tome pristupaju potpuno drugačije. N1 predstavio je i hrvatski i francuski put do velikog finala, a sve je potkrijepljeno i izjavama obaju izbornika, i hrvatskog Zlatka Dalića i francuskog Didiera Deschamps, što znači kako se može govoriti o uravnoteženosti i poštenosti. Navedeni rezultati u putu do finala prikazani su točno, a istaknuto je i nekoliko izvora. No, u početku teksta nastup Hrvatske na Svjetskom prvenstvu naziva se bajkom i ne krije se pristranost, ali isto se ne krije ni u tekstu *The New York Timesa*, koji, također, pruža samo podatke o hrvatskim nogometašima i veliča njihov nastup, čime mnogo više krši profesionalne standarde.

6.3. Zdravko Mamić

Zdravko Mamić jedna je od najspominjanijih osoba u Hrvatskoj, a najpoznatiji je po svojoj dugogodišnjoj funkciji izvršnog dopredsjednika nogometnog kluba Dinama iz Zagreba i upletenosti u mnoge klupske transfere koji su tek nekoliko godina kasnije izazvali medijsku buru jer su otkrivene razne ilegalne djelatnosti. Uglavnom se radilo o utajama poreza i traženja određenih postotaka zarade od igrača koje je prodavao. Zanimljivo je kako se njime još 2007.

godine bavio *The Guardianov* Jonathan Wilson (<https://www.theguardian.com/football/2007/oct/03/europeanfootball.sport>). U tadašnjem je tekstu Wilson uzeo tada aktualni događaj, jedan od brojnih Mamićevih ispada za vrijeme obraćanja novinarima i nadopunio ga opširnim osvrtom na njegovu dotadašnju karijeru. Zavidna je količina podataka kojima o Mamiću raspolaže britanski novinar, no, dojam je kako je tekst napisan samo s razlogom da se tadašnjeg glavnog čovjeka Dinama ocrni. Naravno, teško je stati u obranu nekoga s debelim kriminalističkim spisom, no profesionalni standardi nalažu kako treba istražiti sve strane.

Jedanaest godina kasnije Zdravko Mamić osuđen je na šest i pol godina zatvora zbog izvlačenja „116 milijuna kuna putem transfera hrvatskih reprezentativaca Luke Modrića i Dejana Lovrena“ i oštećenja državnog proračuna za „12,2 milijuna kuna neobračunatog poreza.“ (<https://www.index.hr/sport/clanak/sto-presuda-mamicu-znaci-za-hrvatski-nogomet/2002711.aspx>) Ove brojke iznio je Index.hr koji svoj iscrpni tekst započinje upravo viješću o izrečenoj presudi Mamiću i njegovim suradnicima, dok u nastavku donosi kronologiju suđenja, Mamićevih poslova i njegove karijere, slično poput Wilsona jedanaest godina ranije. Razlika je u tome što Index.hr Mamiću daje priliku da se izjasni, iako prema njemu nastupaju optuživalački. Neki od profesionalnih standarda ipak se poštuju, čak i više u Indexovu nego u *The Guardianovu* tekstu.

7. Analiza sadržaja

Prije usporedbe postavila se hipoteza kako se mediji koji pripadaju liberalnom medijskom modelu pridržavaju profesionalnih novinarskih standarda, za razliku od hrvatskih medija, i mogu poslužiti kao primjer drugima. No, usporedbom i prikazanim primjerima može se vidjeti kako to nije uvijek slučaj, to jest, bolje bi bilo reći kako hrvatski mediji, barem njihove sportske rubrike i oni specijalizirani za sport, love ili su već i ulovili korak s pripadnicima liberalnog modela.

Kao što se može i vidjeti u primjerima, britanski i američki sportski tekstovi skloniji su analitičkom pristupu. Češće se koriste kolumne, članci ili teme i osvrti, dok u hrvatskim medijima još uvijek u velikoj mjeri postoje i tradicionalni oblici, no dojam je kako su upravo takvi oblici nepotpuni.

Najzanimljiviji je možda i prvi primjer vezan za Luku Modrića, a prikazan iz perspektive *The Guardian* i Telesporta. Telesport je još uvijek relativno nov portal na hrvatskoj sceni i od svog početka postavio se upravo kao pripadnik liberalnog modela, što je bila novost u Hrvatskoj. Upravo se to može i vidjeti u analitičkom tekstu Mihovila Topića koji bi, kada bi se preveo na engleski jezik, djelovao poput uobičajenog kvalitetnog teksta jednog od medija liberalnog modela.

Zanimljiv je i slučaj Zdravka Mamića, a ponovno je u pitanju *The Guardian*, ali ovoga puta i hrvatski Index.hr. Ono što je možda i neočekivano činjenica je kako prednost u usporedbi ovih dvaju tekstova treba pružiti Indexu, koji je unatoč optužilačkom stavu prema Mamiću, istome dao i priliku za obranu, odnosno priliku da sam kaže što misli, dok je britanski autor samo dao osvrt njegove karijere, potaknut njegovim najnovijim, tada, istupom. Ipak, valja naglasiti kako Mamić nije od velike sportske ili društvene važnosti za većinu čitatelja *The Guardian*, ali ohrabruje saznanje kako hrvatski medij svojim pristupom može zasjeniti pripadnika liberalnog medijskog modela.

8. Zaključak

Liberalni ili sjevernoatlantski medijski model primjer je dobre novinarske prakse, dok je Hrvatska članica modela ili mješavine dvaju modela koji se smatraju primjerima loše prakse, no to ne znači kako Hrvatska nema što pokazati iz profesionalno poželjnih modela. Dapače, primjeri dokazuju suprotno.

Zahvaljujući masovnim *online* medijima, dostupnost tekstova iz svih dijelova svijeta omogućuju svima uvid u način rada i usporedbu s onime što svatko ima u svom dvorištu. Sportsko novinarstvo jedno je od najspecifičnijih grana novinarstva i kao takvo izrazito zanimljiva, ali potencijalno i zahtjevna podloga za analizu. U medijima koji pripadaju liberalnom modelu već duže vrijeme prevladava način obrade sadržaja korištenjem analiza, ali nerijetko i kolumni. Time se želi ukazati na važnost tematike i prikaz svih njenih sfera. Posljednjih godina takav pristup počeli su preuzimati i hrvatski mediji, a za hrvatsku sportsku novinarsku scenu značajna je i pojava Telesporta. Upravo je taj portal pokazao kako može čvrsto stati uz bok *The Guardianove* sportske rubrike, a daleko nisu ni Index.hr i N1, dok se Sportske novosti kao vodeći hrvatski sportski portal još uvijek drže tradicionalnog pristupa, pisanjem vijesti i izvještaja.

Shodno tome, a gledajući barem sportsko novinarstvo, može se zaključiti kako Hrvatska posjeduje i primjere liberalnog medijskog modela. Profesionalni standardi nisu zanemareni, a velik broj provjerenih informacija svakako daje nadu u bolju profesionalnu budućnost novinarske struke.

Ipak, primjer teksta američkog *Bleacher Reporta* na temu Luke Modrića i dalje stoji kao primjer drugima. Istraživački rad prožet brojnim izvorima i izjavama, pa čak i kontaktiranjem hrvatske novinarke, zavidno je odrađen posao.

U konačnici, hrvatsko sportsko novinarstvo trenutno se nalazi na profesionalno uzlaznoj putanji, a daljnje sazrijevanje neovisnih specijaliziranih portala, poput Telesporta, tu će putanju sigurno i dodatno učvrstiti.

9. Literatura

Knjige:

- [1] Malović, Stjepan. 2005. *Osnove novinarstva*. Golden Marketing-Tehnička knjiga. Zagreb.
- [2] Malović, S.; Ricchiardi, S.; Vilović, G. 1998. *Etika novinarstva*. Izvori. Zagreb.
- [3] Malović, Stjepan. 2004. *Medijski prijepori*. Izvori. Zagreb.
- [4] Tkalec, Gordana. 2014. *Stilske osobitosti medijskoga jezika*. Sveučilište Sjever. Koprivnica.
- [5] Malović, S. 2014. *Masovno komuniciranje*. Golden marketnih-Tehnička knjiga. Zagreb.
- [6] Burns, Lynette Sheridan. 2009. *Razumjeti novinarstvo*. Medijska istraživanja. Zagreb.
- [7] Novak, Ivan. 2006. *Sportski marketing i industrija sporta*. Maling d.o.o. Zagreb.
- [8] Terzis, Georgios (ur.). 2008. *European Media Governance: National and Regional Dimensions*. Intellect Books. Bristol. UK.

Časopisi:

- [9] Stamenković, Slađana. 2015. Novinarstvo i mediji budućnosti - kreiranje identiteta i stvarnosti. *In medias res: časopis filozofije medija*. Vol. 4, No. 6. 838-858.

Internet izvori:

- [10] <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=39312> (pristupljeno 10. kolovoza 2018.)
- [11] <https://www.britannica.com/topic/education/Alternative-forms-of-education#ref1034387> (pristupljeno 10. kolovoza 2018.)
- [12] St. John, Warren. *That Sports Guy Thrives Online*. <https://www.nytimes.com/2005/11/20/fashion/sundaystyles/that-sports-guy-thrives-online.html> (pristupljeno 12. kolovoza 2018.)
- [13] Downes, Steven. *How objective is our journalism?* <https://www.sportsjournalists.co.uk/sports-digest/how-objective-is-our-journalism/> (pristupljeno 12. kolovoza 2018.)
- [14] Ronay, Barney. *The Modric supremacy: why Croatia's talisman should win the Ballon d'or*. https://www.theguardian.com/football/2018/jul/14/luka-modric-worlds-greatest-croatia-france-world-cup-final?CMP=fb_gu (pristupljeno 5. rujna 2018.)
- [15] Topić, Mihovil. *Pravda za Modrića*. <https://telesport.telegram.hr/analize/pravda-za-modrica/> (pristupljeno 5. rujna 2018.)
- [16] Fitzpatrick, Richard. *Luka Modric, His Mentor and the Perjury Case That Has Divided Croatia*. <https://bleacherreport.com/articles/2765532-luka-modric-his-mentor-and-the-perjury-case-that-has-divided-croatia> (pristupljeno 5. rujna 2018.)
- [17] *Podignuta optužnica protiv kapetana hrvatske reprezentacije. Luka Modrić optužen zbog lažnog svjedočenja na suđenju Zdravku Mamiću*. <https://sportske.jutarnji.hr/nogomet/nogomet-mix/podignuta-optuznica-protiv-kapetana-hrvatske-reprezentacije-luka-modric-optuzen-zbog-laznog-svjedocenja-na-sudenju-zdravku-mamicu/7087587/> (pristupljeno 5. rujna 2018.)
- [18] *Hrvatska na vrhuncu: Vatreni u Moskvi igraju za povijest*. <http://hr.n1info.com/a317083/Vijesti/Hrvatska-na-vrhuncu-Vatreni-u-Moskvi-igraju-za-povijest.html> (pristupljeno 5. rujna 2018.)

- [19] Smith, Rory. *Croatia, Cast in Underdog Role, Has the Look of a Champion*. <https://www.nytimes.com/2018/07/15/sports/world-cup/croatia-france-world-cup-final.html> (pristupljeno 5. rujna 2018.)
- [20] Wilson, Jonathan. *Another rant in the life of Mamic*. <https://www.theguardian.com/football/2007/oct/03/europeanfootball.sport> (pristupljeno 5. rujna 2018.)
- [21] Redžić, D.; Alač, Z. *Što presuda Mamiću znači za hrvatski nogomet?* <https://www.index.hr/sport/clanak/sto-presuda-mamicu-znaci-za-hrvatski-nogomet/2002711.aspx> (pristupljeno 5. rujna 2018.)

10. Popis slika

Slika 1. *Karta Europe s naznačenom pripadnošću medijskim modelima.*
<http://alabamamaps.ua.edu/contemporarymaps/world/europe/index.html>

Slika 2. *The Guardianov autor Barney Roney opisuje igre Luke Modrića.*
https://www.theguardian.com/football/2018/jul/14/luca-modric-worlds-greatest-croatia-france-world-cup-final?CMP=fb_gu

Slika 3. *Richard Fitzpatrick u svome članku o Luki Modriću koristi mnogo izvora.*
<https://bleacherreport.com/articles/2765532-luka-modric-his-mentor-and-the-perjury-case-that-has-divided-croatia>